

MINISTERUL CULTURII AL REPUBLICII MOLDOVA
BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA
LIGA BIBLIOTECARILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA „ALEXE RĂU”
SOCIETATEA ȘTIINȚIFICĂ DE BIBLIOFILIE ȘI EX-LIBRIS
„PAUL MIHAIL” DIN MOLDOVA

SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL
„VALORI BIBLIOFILE” – 2023
EDIȚIA A XXXII-A

*Sfinții mitropoliți Varlaam și Dosoftei,
apărători ai ortodoxiei și
făuritori de limbă*

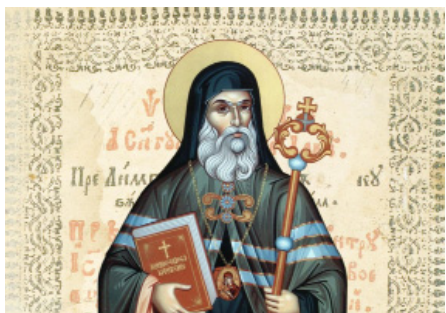
15 IUNIE 2023

Chișinău
2023

Distinsă Doamnă / Distinse Domnule

Vă invităm să ne onorați cu prezența la Simpozionul Științific Internațional "Valori bibliofile"– 2023, ediția a XXXII-a cu genericul: *Sfinții mitropoliți Varlaam și Dosoftei, apărători ai ortodoxiei și făuritori de limbă*, care va avea loc la 15 iunie, anul 2023, cu începere de la ora 9:30, în incinta Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (or. Chișinău, str. 31 August 1989, 78, blocul II, etajul 1, sala de arte).

Comitetul de organizare:

Elena Pintilei, director general al BNRM,

Aliona Tostogan, director adjunct, BNRM,

Prot. Mitrofor Maxim Melinti, doctor în istorie, parohul Bisericii „Acoperământul Maicii Domnului”, s. Ghidighici, mun. Chișinău

Veronica Cosovan, șef secție Carte veche și rară, BNRM

PROGRAMUL „VALORI BIBLIOFILE” - 2023

- 09:00 – 10:00** Deschiderea oficială a Simpozionului Științific Internațional „Valori bibliofile” - 2023
- 09:00 – 09:30** Înregistrarea participanților
- 09:30 – 09:45** Cuvânt de salut, Elena PINTILEI, director general, BNRM
- 09:45 – 10:00** Prot. Mitrofor Maxim MELINTI, doctor în istorie, parohul Bisericii „Acoperământul Maicii Domnului, s. Ghidighici, mun. Chișinău
- Secțiunea I : Sfinții mitropoliți Varlaam și Dosoftei, apărători ai ortodoxiei și făuritori de limbă***
- Moderator: Prot. Mitrofor Maxim MELINTI, doctor în istorie, parohul Bisericii „Acoperământul Maicii Domnului”, s. Ghidighici, mun. Chișinău
- *Sfinții mitropoliți Varlaam și Dosoftei – iubitori de Dumnezeu, de limbă și de neam, Arhimandrit IOV (CRISTEA), doctor în teologie, blagocin, Mănăstirea Curchi, Orhei*
  - *Dimitrie Cantemir despre Dosoftei și retragerea sa în Polonia, Acad. Andrei EȘANU, doctor habilitat în istorie, Valentina EȘANU, doctor în istorie, Institutul de Istorie (USM)*
  - *Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Dosoftei, Mitropolitul Moldovei, Pr. prof. dr. Eugeniu ONICOV, Universitatea Liberă Internațională din Republica Moldova*
  - *Mitropolitul Dosoftei – primul poet și ctitor al limbii române, Prot. Mitrofor Maxim MELINTI, doctor în istorie, parohul Bisericii „Acoperământul Maicii Domnului, s. Ghidighici, mun. Chișinău*
  - *Oglindirea personalităților Sfinților Mitropoliți Varlaam și Dosoftei în manualele școlare din Republica Moldova, Viorel BOLDUMA, profesor de istorie, Centrul de Excelență în Construcții din Chișinău, lector universitar, UPS „I. Creangă” din Chișinău*

Secțiunea II (partea I) :

Valori bibliofile din patrimoniul cultural: cercetare și valorificare

- *Avva Dorotei, felurite „Învățăture de suflet folositoare” (Kiev, 1628) – o ediție importantă pentru ortodoxia universală, astăzi rarisimă, dr. Elena CHIABURU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România.*
- *Cartea românească veche în fondurile Bibliotecii Universitare „Ioan Popișteanu” din Constanța. Proveniență, considerații și frecvență în spațiul dobrogean, Lăcrămioara MANEA, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea, România*

12.30 - 13.00

Pauză de prânz

Secțiunea II (partea II):

Valori bibliofile din patrimoniul cultural : cercetare și valorificare

- *Literatura hagiografică în Țara Moldovei din secolele XV-XVI și ilustrarea sa în pictura murală, Emil DRAGNEV, doctor în istorie, USM*
- *Ornamentele vechilor manuscrise moldovenești – deschidere spre universal, Marius TĂRÎȚĂ, doctor în istorie, cercetător neafiliat*
- *Colecția „Moldavica” din sectorul Carte rară și veche al Bibliotecii Științifice (Institut „Andrei Lupan”, Tatiana CIORNOLUȚCHII, director adjunct, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, USM, Chișinău*
- *Darul poporului american în colecțiile Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, Elina BOLGARINA, șef secție Literaturile Lumii, BNRM, Chișinău*
- *Valori bibliofile din colecția W. Kossakowski – Nona ȘOROC, bibliotecară principală, Augustin STEPANOV, bibliotecar principal, sector Colecții speciale, Biblioteca Științifică Medicală USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău.*

SECȚIUNEA I

Sfinții mitropoliți Varlaam și Dosoftei, apărători ai ortodoxiei și făuritori de limbă

SFINȚII MITROPOLIȚI VARLAAM ȘI DOSOFTEI –
IUBITORI DE DUMNEZEU, DE LIMBĂ ȘI DE NEAM

Arhimandrit IOV (CRISTEA),
doctor în teologie, blagocin, Mănăstirea Curchi, Orhei
E-mail: crist.vad@gmail.com

Rezumat: *Sfinții Ierarhi Varlaam și Dosoftei au fost personalități remarcabile în istoria Bisericii Ortodoxe, fiind teologi și apărători ai credinței în perioade tumultuoase. Prin contribuția lor, acești ierarhi au avut un impact semnificativ asupra spiritualității și culturii românești.*

În calitate de arhipăstori și oameni de cultură înzestrați cu evlavie, râvnă apostolică și erudiție, Mitropolitul Dosoftei, cât și Mitropolitul Varlaam au jucat un rol crucial în educarea poporului prin promovarea învățaturii și a literaturii românești. Ierarhul Dosoftei a realizat prima traducere a slujbei „Acatistului Maicii Domnului” în limba română, publicată în anul 1673. Acesta a introdus astfel limba română în circuitul liturgic, iar eforturile sale ulterioare au vizat „de a da clerului și poporului în Biserică litera înțeleasă de popor”. Mitropolitul Dosoftei a fost unul dintre primii cărturari ai istoriei românești, primul poet național, primul care a transpus „Psaltirea” în versuri, primul traducător al dramaturgiei universale și al literaturii patristice în limba română, aducând o contribuție esențială la formarea limbii literare românești. Sfântul Ierarh Dosoftei rămâne o figură de referință în teologie, întărind ortodoxia și fiind un învățător al credinței tradiționale în limba poporului său.

Odată cu traducerea Acatistului, cultura românească a fost îmbogățită cu genul acatistografic. Acatistul ca formă imnografică a evoluat în cadrul imnografiei ortodoxe bizantine, având primul acatist pe cel al Maicii Domnului. În prezent, acest gen înfrumusețează slujbele bisericești, fiind cântat în special în zilele de sărbătoare, înaintea Liturghiei Divine, atât acatistul sărbătorii, cât și acatistul sfântului prăznuit. Cartea care conține aceste slujbe, acatiste se numește Acatistier și ocupă un loc important alături de: „Ceaslov”, „Psaltire”, „Triod”, „Octoih” și alte cărți liturgice ale Bisericii. Cu fiecare ediție, acesta devine din ce în ce mai voluminos, deoarece Biserica canonizează noi sfinți, pentru care se scriu și aceste cântări de laudă, acatiste.

Cuvinte-cheie: *Mitropolit, Ierarh, Varlaam, Dosoftei, limba română, biserică, neam.*

DIMITRIE CANTEMIR DESPRE DOSOFTEI ȘI RETRAGEREA SA ÎN POLONIA

Acad. Andrei EȘANU,
doctor habilitat în istorie;
Valentina EȘANU, doctor în istorie,
Institutul de Istorie, USM
E-mail: acad_andrei_esanu@yahoo.com

Rezumat: În comunicarea „Dimitrie Cantemir despre Dosoftei și retragerea sa în Polonia” se arată că Dimitrie Cantemir (1673-1723) l-a cunoscut pe Mitropolitul Dosoftei (1624 -1693) pe când era adolescent și pe când tatăl său, Constantin Cantemir (1627-1693) era domn al Țării Moldovei (1685-1693), încât aceste trei personalități importante au avut interesante intersecțiuni de activitate atât pe timp de pace, cât și de război, după intrarea regelui polon Jan Sobiecki cu oastea sa în Moldova. Unele dintre aceste momente de rezonanță în istorie sunt reflectate de Dimitrie Cantemir prin prisma propriilor impresii, cât și a relațiilor și atitudinii lui Constantin Vodă Cantemir, față de acțiunile lui Dosoftei, pe când oastea polonă a intrat în 1686 în Iași și împrejurările care l-au determinat pe înaltul prelat moldovean să părăsească scaunul mitropolitan și împreună cu regele Jan Sobiecki să se retragă în Polonia. Principele învățat a abordat, fie și tangențial aceste aspecte în lucrările sale „Descrierea Moldovei” și „Viața lui Constantin Cantemir” din care desprindem dezaprobarea gestului mitropolitului moldovean și încercările tatălui său de a-l readuce în Moldova pe Dosoftei cu întregul tezaur și moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. Nuanțările pe care le aducem în comunicare pot completa ușor atmosfera în care s-au derulat aceste evenimente dramatice.

Cuvinte-cheie: Mitropolitul Dosoftei, Țara Moldovei, Dimitrie Cantemir, Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava.

DUMNEZEIASCA LITURGHIE A SFÂNTULUI DOSOFTEI – MITROPOLITUL MOLDOVEI

Pr. Eugeniu ONICOV,
doctor în teologie, profesor,
Universitatea Liberă Internațională
din Republica Moldova
E-mail: onicov@yahoo.com

Rezumat: După apariția „Sfintelor Liturghii” în românește a diaconului Coresi în 1570, a „Liturghierului” tipărit de mitropolitul Kievului, Petru Movilă la Pecerska (1629, 1638, 1639 și Lvov 1636), locul său binemeritat în editarea „Dumnezeieștii Liturghii” îl are „Liturghierul” (sau „Dumnezeiasca Liturghie”) a Mitropolitului Moldovei Dosoftei, care apare în anul 1979 la tipografia de la Iași, reeditată în anul 1683, fiind îmbogățită cu rugăciuni (moltive), care nu au fost incluse în prima ediție. Scopul principal al tipăririi acestei lucrări, precum și a altor cărți de slujbă era românizarea slujbelor bisericești. Mitropolitul Dosoftei este unul din primii care se străduie mult pentru introducerea limbii române în cultul bisericesc, lucru continuat de urmașii săi precum: Episcopul Buzăului Mitrofan și desăvârșit de Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul. De menționat, că toate edițiile de cărți de slujbă bisericești erau tipărite și răspândite în toate cele trei principate românești sau cum spunea chiar Dosoftei în prefața „Dumnezeieștii Liturghii”: „Pentru toată seminția românească de pretudindinea ce se află într-această limbă pravoslavnică.”

Cuvinte-cheie: mitropolit, liturghie, tipografie, tipărire, ediție, traducere, slujbă bisericească, românizare, pravoslavnic.

MITROPOLITUL DOSOFTEI – PRIMUL POET ȘI CTITOR AL LIMBII ROMÂNE

Prot. Mitrofor Maxim MELINTI,
doctor în istorie, parohul Bisericii
„Acoperământul Maicii Domnului”,
s.Ghidighici, mun. Chișinău
E-mail: bisghidighici@gmail.com

Rezumat: *Dosoftei, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, a fost un ierarh și cărturar de seamă. Calitățile sale morale – blândețea, smerenia și cumsecădenia, i-au permis să învețe cartea cu multă stăruință, devenind astfel un călugăr evlavios și cărturar iscusit al timpului.*

Ca arhipăstor al scaunului moldovean s-a dovedit a fi un chivernisitor înțelept, combinând slujirea liturgică cu cea cărturărească. Astfel, Dosoftei a reușit să lase și opera scrisă, care a devenit parte al tezaurului național și o contribuție imensă pentru patrimoniu, cultură și spiritualitate românească. A scris, a tradus și a tipărit cărți de cult, prin care a îmbogățit viața duhovnicească și cea bisericească.

Cea mai importantă lucrare a sfântului părinte, totuși este „Psaltirea în versuri” și „Acatistul Născătoarei de Dumnezeu”, „cele mai alese cărți de rugăciuni prețuite de români”. Mitropolitul Dosoftei a demonstrat, că limba română este destul de bogată, încât se pot exprima idei adânci în versuri. Versificând „Psaltirea”, ierarhul a „scos” limba română din incinta zidurilor bisericești, și a adus „Psaltirea” în casele țăranilor, făcându-o carte de căpătâi, îndrumător spiritual și prim abecedar al limbii române.

„Psaltirea în versuri” a lui Dosoftei a circulat în toate țările române, iar învățarea pe de rost, copierea și intonarea lor în locașurile sfinte și în case românești, au sporit răspândirea operei mitropolitului și păstrarea ei pentru eternitate.

Cuvinte-cheie: *cultură, carte, spiritualitate, poezie, limba română, Biserica Ortodoxă, cărți de cult.*

OGLINDIREA PERSONALITĂȚILOR SFINȚILOR MITROPOLIȚI VARLAAM ȘI DOSOFTEI ÎN MANUALELE ȘCOLARE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Viorel BOLDUMA,
profesor de istorie, Centrul de Excelență
în Construcții din Chișinău; lector
universitar, UPS „I. Creangă” din Chișinău
E-mail: boldumaviorel1974@gmail.com

Rezumat: *În articolul / comunicarea ce urmează, propunem drept scop să analizăm în ce măsură sunt studiate / sunt prezente personalitățile Sfinților Varlaam și Dosoftei în manualele de istorie din Republica Moldova.*

Cunoașterea rolului personalităților în istoria românilor de către elevi, contribuie la educația tinerei generații în spiritul valorilor naționale.

Astfel, personalitățile Mitropolitului Varlaam și Dosoftei, rolul acestora în dezvoltarea culturii medievale românești este oglindită în Curriculum la Istoria românilor și universale (2019), atât la ciclul gimnazial (cl. V-IX), cât și la ciclul liceal (cl. X-XII).

În ciclul gimnazial și liceal, personalitățile amintite sunt elucidate la teme: „Cultura românească în evul mediu” și „Manifestări ale Renașterii și Umanismului în spațiul românesc”. În conținuturile respective este analizat rolul personalităților menționate în introducerea tiparului în Țările Române. Este subliniată importanța „Cazaniei” (1643) lui Varlaam și a „Psaltirii în versuri” (1673) a lui Dosoftei în protejarea ortodoxismului în spațiul românesc, tipăririi cărților în limba română.

Din cele relatate, considerăm că, personalitățile menționate ocupă un loc important în Curriculum de învățământ la „Istoria românilor și universală” (2019), atât ciclul gimnazial, cât și liceal.

Cuvinte-cheie: *Varlaam, Dosoftei, curriculum, istoria românilor și universală, cultură.*

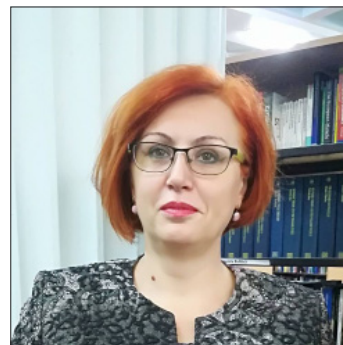
SECȚIUNEA II

Partea I

Valori bibliofile din patrimoniul cultural: cercetare și valorificare

**AVVA DOROTEI, FELURITE ÎNVĂȚĂTURI DE SUFLET FOLOSITOARE
(KIEV, 1628) – O EDIȚIE IMPORTANTĂ PENTRU
ORTODOXIA UNIVERSALĂ, ASTĂZI RARISIMĂ**

Dr. Elena CHIABURU,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”,
Iași, România
E-mail: elena.chiaburu@gmail.com

Rezumat: *Mitropolitul Kievului, Petru Movilă (21 decembrie 1596-22 decembrie 1646), fiul domnului Moldovei Simeon Movilă, nepotul domnului Ieremia și al Mitropolitului Gheorghe, canonizat în anul 1996 de Biserica Ortodoxă Ucrainiană și în 2002 de Biserica Ortodoxă Română, a fost considerat „Părintele teologiei ortodoxe moderne”.*

Bun cărturar, bun și energic organizator, Sf. Petru Movilă a reorganizat Biserica ortodoxă ucraineană, confruntată cu primejdia ereziilor calvine și a Uniatismului. Principalele instrumente de acțiune au fost tipografia și școala. Ajuns stareț al mănăstirii Pecerska din Kiev la finele anului 1627, s-a ocupat de imprimăria Lavrei, în care a tipărit cărți liturgice și de zidire sufletească pentru folosul monahilor, preoților și credincioșilor. Activitatea a început cu „Învățăături de suflet folositoare” ale Avvei Dorotei, ieșită de sub tipar în vara anului 1628.

Cea dintâi ediție în limba slavonă a cărții Avvei Dorotei din Gaza este un text fundamental pentru viața monahală din toate veacurile. Învățăturile Avvei Dorotei s-au bucurat de o mare autoritate între monahi pentru sfaturile lor practice, scrise într-un grai simplu, dar remarcabile prin analizele fine ale unor virtuți, patimi și stări sufletești. Cartea a fost imprimată de o echipă alcătuită din monahi de mare prestigiu cultural, coordonată de frații Pamvo și Ștefan Berânda, despre care cercetătorii sunt unanimi în a afirma că au fost români de origine, născuți în zona de nord a Țării Moldovei. Pe lângă faptul că a contribuit la dezvoltarea culturii ruse prin „Lexiconul” său, numele lui Pamvo Berânda trebuie înscris și în istoria culturii române deoarece a pus bazele introducerii limbii române în școlile slavonești din Țările Române.

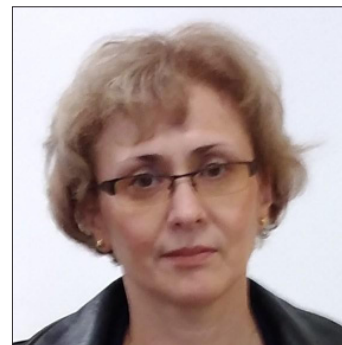
Ediția „Învățături de suflet folositoare” (Kiev, 1628) este astăzi una foarte rară: am documentat doar 11 exemplare, din care șapte în spațiul slav, trei în spațiul românesc (două în România, unul la Chișinău) plus unul vândut la licitație în Marea Britanie.

Cuvinte-cheie: *Petru Movilă, Țara Moldovei, Avva Dorotei, cărți liturgice, Biserica Ortodoxă Română, Biserica Ortodoxă Ucraineană, patrimoniu documentar.*

**CARTEA ROMÂNEASCĂ VECHĂ ÎN FONDURILE
BIBLIOTECII UNIVERSITARE „IOAN POPIȘTEANU” DIN CONSTANȚA.
PROVENIENȚĂ, CONSIDERAȚII ȘI FRECVENȚĂ
ÎN SPAȚIUL DOBROGEAN**

Lăcrămioara MANEA,
Institutul de Cercetări Eco-Muzeale
„Gavrilă Simion”, Tulcea, România
E-mail: lacramanea@yahoo.com

Rezumat: *În colecțiile speciale din cadrul Bibliotecii „Ioan Popișteanu” a Universității „Ovidius”, Constanța (jud. Constanța, România) se păstrează 9 exemplare de carte românească veche, imprimate între 1643-1817. Majoritatea au aparținut bibliotecii fostului Institut Pedagogic de 3 ani din Constanța ale cărei fonduri, după 1990, au stat la baza constituirii Bibliotecii Centrale Universitare „Ovidius”, care în prezent poartă numele bibliologului și publicistului Ioan Popișteanu. Prof. univ. Ioan Popișteanu (1942-2012), discipol al marelui bibliolog Dan Simonescu, a condus decenii la rând destinele învățământului superior constănțean, preluând după 1968 conducerea bibliotecii Institutului Pedagogic la care fusese repartizat și apoi conducerea Bibliotecii Universitare pe care a întemeiat-o.*

Șase din cele nouă exemplare supuse cercetării noastre au fost semnalate în anul 1978, în lucrarea lui Constantin Cioroiu și Aurel Mocanu, „Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877”, ca aparținând Institutului de Învățământ Superior din Constanța. Unele titluri se păstrează în mai multe exemplare și în fonduri diferite, laice sau religioase, din spațiul dobrogean precum: „Cazania lui Varlaam” (Iași, 1643) – 3 exemplare; „Noul Testament” (Bălgrad, 1648) –

3 exemplare; „Penticostar” (Blaj, 1808) – 3 exemplare; „Viețile Sfinților” din luna lui Martie (Neamț, 1813) – 4 exemplare. Alte ediții sunt prezente în Dobrogea doar în unicul exemplar aflat în patrimoniul Bibliotecii Universitare constănțene, de exemplu „Octoih” de la Râmnic, 1776 sau „Retorica” lui Ioan Molnar, Buda, 1798. Prin această contribuție ne propunem descrierea exemplarelor și introducerea lor în circuitul științific, unele având particularități deosebite.

Cuvinte-cheie: carte românească veche, Biblioteca Universitară Constanța, „Ioan Popișteanu”, fonduri dobrogene, „Carte românească de învățătură”, „Noul Testament”, „Octoih”, „Retorica”.

SECȚIUNEA II

Partea II

Valori bibliofile din patrimoniul cultural: cercetare și valorificare

LITERATURA HAGIOGRAFICĂ ÎN ȚARA MOLDOVEI DIN SECOLELE XV-XVI ȘI ILUSTRAREA SA ÎN PICTURA MURALĂ

Emil DRAGNEV,

doctor în istorie, conferențiar universitar,

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: edragnev@gmail.com

Rezumat: *Pictura murală din Moldova medievală se caracterizează prin prezența unor cicluri hagiografice desfășurate, raportate în special la consacrarea bisericilor. În mai multe cazuri, însă, ciclurile hagiografice apar și în alte contexte ale programelor iconografice. Până în prezent, doar în câteva cazuri, în cadrul cercetărilor, au fost confruntate textele hagiografice cu ciclurile iconografice din picturile murale (E. Cincheza-Buculei, C. Costea, C. Ciobanu), în timp ce unele desfășurări de cicluri deosebit de reprezentative, precum cel de la biserica din Arbore (pictată după 1502), în continuare nu sunt textual identificate. Cu toate că în istoriografie, ciclurile hagiografice de la Arbore, plasate pe fațada vestică, de mai mult timp au fost identificate ca fiind consacrate Sf. Gheorghe, Sf. Dimitrie, Sf. Nichita și Sf. Parascheva, doar pentru ultimul s-a presupus și sursa textuală (S. Ulea, E. Bakalova) – „Viața Sf. Parascheva” alcătuită de Eutimie din Târnovo. Lectura și identificarea textelor ce însoțesc cele 11 scene*

ale acestui ciclu, ne aduc în fața unei alte identificări, și putem afirma cu toată certitudinea că ciclul respectiv a fost elaborat în baza unui alt text al „Vieții Sf. Parascheva”, cel din „Prologul versificat”. În același timp, textul lui Eutimie, poate fi confirmat în calitate de sursă pentru ciclul „Vieții Sf. Parascheva” de la Catedrala Sf. Parascheva din Roman. Pentru elaborarea ciclului Sf. Nicita de la Arbore, nu a fost folosită nici o versiune a „Vieții Sf. Nichita Gotul”, precum reiese din identificarea scenelor realizată de C. Popa, textele însoțitoare negreșit indicând ca sursă o scriere apocrifă – „Viața Sf. Nichita de Nicomedia”. Această ilustrare este unică, cele de pe unele icoane rusești mai tardive prezentând un amalgam de surse, care îmbină „Viața Sf. Nichita Gotul” cu cea a „Sf. Nichita de Nicomadia”.

Cuvinte-cheie: *Țara Moldovei, literatură hagiografică, picrură murală, patrimoniu cultural, istoriografie.*

ORNAMENTELE VECHILOR MANUSCRISE MOLDOVENEȘTI – DESCHIDERE SPRE UNIVERSAL

Marius TĂRÎȚĂ,
doctor în istorie,
cercetător neafiliat
E-mail: marius@nichita.org

Rezumat: *O parte mai puțin evocată astăzi a patrimoniului românesc o constituie manuscrisele religioase copiate pe teritoriul Moldovei și Munteniei în epoca avansului otoman în Balcani și ulterior. În comunicarea prezentă ne vom referi la ornamentele moldovenești din veacul al XV-lea și ca ilustrare vom aduce două manuscrise care astăzi se păstrează unul la Varșovia, iar al doilea la Cluj.*

Ornamentele, ligaturile și literele capitale din manuscrisele din mănăstirile din Moldova a secolului al XV-lea sunt ilustrarea unui stil artistic propriu și irepetabil. O discuție aparte care nu a fost dusă la un sfârșit, ar fi dacă aceste motive au pătruns în manuscrisele moldovene pe filiera artei populare sau dacă din paginile manuscriselor au ajuns să fie o modă care a fost reluată în cultura populară.

O semnătură autentică a școlilor din mănăstirile moldovenești o vor constitui motivele geometrice și în special cercurile intercalate. Deși au suscitât atenția a numeroși specialiști, dar și admiratori ai culturii, ornamentele moldovenești așa și nu au o ediție critică dedicată lor. Iar în contextul tendințelor actuale de erodare a oricărui cultural, aceste șanse scad progresiv.

Din cercetătorii la observațiile cărora ne vom referi sunt: A.I. Nekrasov, care în decembrie 1909 a prezentat o comunicare despre „Ornamentul edițiilor slave tipărite din secolele XV-XVI”; A.I. Iațimirski cu inventarierea manuscriselor din bibliotecile românești și M. Tomescu

cu referire la ornamentele școlii lui Gavriil Uricul. A.I. Iașimirski a făcut o descriere scurtă a emergenței acestui stil din manuscrisele moldovenești – odată cu începutul secolului al XV-lea: „Lumea animală din ornamentele teralogice este înlocuită cu figurile vegetale și deja în cea mai mare parte a cazurilor cu figuri geometrice, diverse noduri și împletituri care nu pretind să reflecte ceva din lumea reală. Cel mai simplu ornament al stilului moldo-valah este constituit din trei cercuri centrele cărora este dispus pe o linie, iar arcul fiecărui cerc intră în cel vecin cu aproximativ o rază (vezi ca ilustrare mai complexă și figurile ce le-am anexat prezentului rezumat – n.n.) . În fiecare cerc mai este inclus un cerc din care... se leagă începutul unui uzor complex...”

Ca o ilustrare a acestor ornamente am ales „Liturghierul de la Feleac” (descriș ca fiind din 1481), păstrat actualmente la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca (accesibil în versiune digitală pe pagina electronică a acesteia) și manuscrisul „BOZ 4” din colecțiile Bibliotecii Naționale din Varșovia.

Cercurile autohtone prezente în aceste manuscrise sunt incluzive cultural și universal și de fapt ascund probabil motive mult mai vechi, decât veacul al XV-lea, dar și o concepție estetică, o viziune a frumosului, pe care creatorii de manuscrise din spațiul românesc au perpetuat-o circa trei secole până la începutul secolului al XVIII-lea.

Cuvinte-cheie: *manuscrise slavo-române, Moldova, ornamente geometrice, fonduri, Varșovia, Cluj-Napoca.*

**COLECȚIA „MOLDAVICA” DIN SECTORUL CARTE RARĂ ȘI VECHE AL
BIBLIOTECHII ȘTIINȚIFICE (INSTITUT) „ANDREI LUPAN”**

Tatiana CIORNOLUȚCHII,
director adjunct, magistrul în științele comunicării,
Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”
E-mail: tatiana_1802c@mail.ru

Rezumat: *Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan” este una dintre cele mai vechi și mai bogate instituții de profil din Republica Moldova. Începuturile acestei instituții de cultură și știință le atestăm în anul 1926, când la Tiraspol, în cadrul Comitetului Științific Moldovenesc, a fost constituită o secție bibliografică. Ulterior, această secție fost transformată în Biblioteca Științifică Moldovenească, începându-și activitatea la 1 noiembrie 1928. Spre sfârșitul anului, pe rafturile instituției se găseau deja cca 5000 de volume, majoritatea erau în limba rusă, fiind achiziționate de la anticariatele din Moscova, Leningrad, Harkov, Kiev, Odesa. Tot atunci s-au înfiripat legături de colaborare cu marile centre de cultură din aceste orașe, de unde au fost aduse cărți cu tematică diferită, cu precădere de literatură științifică. De-a lungul celor 95 de ani de la constituirea instituției, fondul de carte al Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan”, prin achiziții și donații personale de documente vechi moldovenești și străine, de lucrări editate în secolele XVI-lea–XIX-lea, a fost completat cu noi lucrări de o valoare deosebită sau de unicat pentru cultura națională, inclusiv: „Cartea românească de învățătură a lui Varlaam” (Iași, 1643); „Pravila lui Vasile Lupu” (Iași, 1646); „Îndreptarea legii” (Târgoviște, 1652); „Apostol” (Iași, 1683); „Evanghelie” (București, 1693); „Evanghelie” (Snagov, 1697); „Liturghie” (Buzău, 1702); „Amfilohie Hotiniul”, „De obște geografie” (Iași, 1795); lucrări ale lui Dimitrie Cantemir; cărți tipărite în prima tipografie înființată în Chișinău.*

În anul 1977 a fost constituit sectorul Carte rară și veche cu următoarele compartimente: cartea românească veche, cartea cu tiraj limitat, cărțile unicat, cartea străină veche, cărți princeps, carte ilegală, cărți cu autografe, ediții din timpul vieții scriitorilor și savanților, manuscrise și alte tipuri de surse bibliografice. În prezent, unitățile de raft constituie cca 8000 de exemplare, repartizate în nouă colecții tematice. Colecția din această serie, care poartă denumirea simbolică „Moldavica”, pentru o mai bună gestionare a acestui patrimoniu inestimabil, constituie o încercare de a pune la dispoziția cititorului interesat valorile bibliofile din fondul carte rară și veche al Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan”. Colecția întrunește 616 exemplare de carte, tipărită în secolele XVII-XIX.

Fondul colecției „Moldavica” la zi, găzduit de Sectorul Carte Rară și Veche, este constituit din 26 paliere tematice: agricultură; aniversări, omagieri, vizite; apicultură; biologie; calendare; cataloage de cărți; bibliografii; călătorii, transporturi; cărți bisericești; climă; dicționare; entomologie; filosofie; floră și faună; geografie; geologie; ape minerale; ierarhie bisericească; istorie; monumente; învățământ; juridică; lecturi duhovnicești; literatură artistică; teatru; manuale; materiale didactice; medicină; epidemii; rapoarte, congrese, adunări; viață cotidiană; viticultură, pomicultură.

În opinia noastră, colecția „Moldavica” a sectorului Carte rară și veche din cadrul Bibliotecii Științifice „Andrei Lupan” reprezintă o prețioasă și veridică sursă de informare și documentare pentru cercetătorii științifici din diferite domenii.

Cuvinte-cheie: *achiziție de carte, algoritm, fond de carte rară și veche, colecție de carte „Moldavica”, donație de carte, palier.*

DARUL POPORULUI AMERICAN ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Elina BOLGARINA,
șef secție Literaturile lumii,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova
E-mail: litera@bnrm.md

Rezumat: *Colecțiile de carte străină din secția „Literaturile lumii” a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (BNRM) păstrează o varietate de exemplare martori propriu-zis a istoriei universale. În șirul lor se regăsesc și cărțile cu ex-libris etichetă, pe care este imprimat steagul poporului american, cu inscripția „To the Heroic People of the Soviet Union from the People of America”.*

Cele 55 de exemplare prezente la Biblioteca Națională cu însemnul menționat, fac parte din campania de colectare a cărților pentru bibliotecile sovietice, afectate de consecințele celui de-al Doilea Război Mondial.

Potrivit surselor istorice în toamna anului 1946, aproximativ 250 de mii de cărți în limba engleză din perioada secolelor XIX-XX au fost trimise în fosta Uniune Sovietică. Temelia acestei inițiative a fost distrugerea a 12 mii de biblioteci în colecțiile cărora se păstrau mai mult de 20 milioane de cărți în timpul celui de al Doilea Război Mondial. Acțiunea de colectare s-a desfășurat cu participarea Primei Doamne a Statelor Unite ale Americii, Eleanor Roosevelt. Printre instituțiile participante au fost implicate numeroase biblioteci, precum: Biblioteca Publică din Chicago, Universitatea din Seattle (Washington), Liceul Tehnic Omaha

(Nebraska), Universitatea din Toledo (Ohio), Liceul George Washington, Biblioteca Arlington, Biblioteca Publică Wakefield, Liceul Oakland (California), precum și cetățeni simpli din SUA care au trimis cărți din bibliotecile lor personale. Printre donatori s-a numărat și președintele american Harry Truman.

Cea mai mare parte a donației de carte din partea poporului american a rămas în capitala fostei URSS, altele au fost distribuite în capitalele republicilor care au avut de suferit în urma războiului. În prezent puținele exemplare cu ex-librisul „To the Heroic People of the Soviet Union from the People of America” care sunt atestate prin bibliotecă au devenit rarități bibliofile.

Cuvinte-cheie: *ediții bibliofile, istorie universală, colecții de bibliotecă, literaturile lumii, ex-libris american, BNRM.*

VALORI BIBLIOFILE DIN COLECȚIA W. KOSSAKOWSKI

Nona ȘOROC,
bibliotecară principală,
sector Colecții speciale,
Biblioteca Științifică Medicală USMF
„Nicolae Testemițanu”
e-mail: cs.library@usmf.md

Augustin STEPANOV,
bibliotecar principal,
sector Colecții speciale,
Biblioteca Științifică Medicală USMF
„Nicolae Testemițanu”
e-mail: augustin.stepanov@usmf.md

Rezumat: *Autorii prezintă colecția personală de carte, care a aparținut medicului-savant Wladislaw-Ivan Leonardovici Kossakowski (1855-1915) – directorul primului Spital de psihiatrie din Basarabia, donată Bibliotecii Spitalului Clinic de Psihiatrie din Costiujeni, în perioada aa. 1953-1954. Colecția include 95 exemplare, editate în sec. XIX, preponderent din domeniul psihiatriei, dar și din alte ramuri ale medicinei: neurologie, anatomie, fiziologie, urologie etc. Majoritatea cărților sunt editate în limba rusă (cu caractere slavone) și aparțin somităților în medicină: S. Botkin, L. Bertenson, S. Lukianov etc. De asemenea, se întâlnesc publicații editate în alte limbi: franceză, germană, poloneză, română, engleză. Pe cărți este aplicată ștampila instituției «Научная библиотека Костюженской Земской Лечебницы для душевно-больных», Ex-Libris manuscris «Пожертвована Костюженской библиотеке доктором Коссаковским», Ex-Libris ștampilă «Докторъ Владиславъ Леонардовичъ Коссаковскій. г. Кишиневъ», de asemenea, se întâlnesc numeroase autografe și dedicații.*

Prezintă interes ediția periodică în 5 volume a lucrării „Guide du médecin praticien”

(Ghidul medicului practician), autor F. Valleix (1807-1855), care este cea mai veche publicație din colecție, editată în aa. 1865-1866, la Paris. În limba germană sunt 20 de exemplare din diverse ramuri medicale. Segmentul publicațiilor în limba poloneză cuprinde 6 monografii din specialitățile: embriologie, igienă, dermatologie, urologie, psihiatrie și 7 culegeri anuale ale ziarului „Gazeta Lekarska” (Ziar medical), editat în Varșovia. Fiecare culegere (anii 1884, 1888-1893) conține peste 50 de numere de ziar. Este important de menționat și unica carte în limba română cu titlul „Alienatul în fața societății și a științei”, editată în anul 1877, la București de către A. Sutz – medic primar în spitalele civile din București, care a abordat subiecte ce țin de medicina legală, etiologia și simptomatologia afecțiunilor psihice.

În ansamblu, valorile bibliofile din Colecția W. Kossakowski, prezintă un suport informațional valoros pentru specialiștii în domeniul medical și servește la studierea evoluției tratamentului diferitor maladii.

Cuvinte-cheie: *W.-I. L.Kossakowski, Spitalul Clinic de Psihiatrie Costiujeni”, medicină, activitate științifică, valori bibliofile, somități, Biblioteca Științifică Medicală USMF “Nicolae Testemițanu”*

**Simpozionul Științific Internațional
„Valori Bibliofile” - 2023
Sfinții mitropoliți Varlaam și Dosoftei, apărători ai ortodoxiei și
făuritori de limbă**

Director general: Elena Pintilei

**Elaborare: Veronica Cosovan
Coperta: Cristina Ceoinac
Redactor: Raisa Plăieșu
Machetare computerizată: Diana Odobescu**

Bun de tipar: 12.06.2023
Apărut: 2023
Coli de tipar: 1,5
Tiparul sub comanda nr. 13
Executat la Primex-Com, or. Chișinău